

A SZÉKELY KÖZBIRTOKOSSÁGOK NÉHÁNY IDŐSZERŰ KÉRDÉSE

A CIMBEN, érthető oknál fogva, nem jelölhettem meg közelebbről, hogy alább csak a hargitántúli székely székek közbirtokosságaival kívánok foglalkozni. Itt pótlom a hiányt, annak hangsúlyozásával, hogy a kérdésnek e megszükitése szükséges, sőt természetes és indokolt is: egyfelől azon a területen maradhatok, amelyet többé-kevésbé jól ismerek, másfelől szerencsésen elkerülhetem az ártalmas általánosításokat s mégis jellemző megállapításokkal szolgálhatok, hiszen a székely közbirtokosságok, egyáltalán a közbirtokosságok legjelentékenyebb egységei szűkebb pátriám határain belül találhatók.

A statisztika bizonyossága szerint (Carpatpress 1936. évi 6. sz.): Alba megyében van 52 közbirtokosság 10.023 taggal és 20.000 hektár területtel, Hunedoara megyében 204 közbirtokosság 15.900 taggal és 64.000 hektár területtel, Mureş megyében 47 közbirtokosság 8.725 taggal és 13.000 hektár területtel, Odorheiu megyében 70 közbirtokosság 5.900 taggal és 18.000 hektár területtel, Treiscaune megyében 96 közbirtokosság 13.400 taggal és 33.000 hektár területtel, végül Ciuc megyében *54 közbirtokosság 32.104 taggal és 104.000 hektár területtel.* Tehát valamennyi között megyénkben van a legtöbb közbirtokossági tag és a legnagyobb közbirtokossági vagyon, jóval több, mint a másik három székelylakta megyében együttvéve. A közbirtokosságok száma azonban kevesebb, mint másutt, vagyis az egyes közbirtokosságok jóval nagyobbak: nagy átlagban 2000 hektár területtel rendelkeznek és majdnem 600 tagjuk van átlagosan. A megye termőterülete: szántóföld, ugar és kert összesen 76.000 hektár, rét és kaszáló 67.000, legelő 98.000 és erdő 127.000 hektár. Az egész termőföldnek tehát majdnem fele erdő és ennek majdnem fele ma is közbirtokossági terület. Ezenkívül közbirtokossági terület a legelők túlnyomó része is. (A többi erdőterület a régi „Csíkmegyei Magánjavak” (körülbelül 35.000 hektár) és a róm. kat. egyházközségek között oszlott meg, mely a kisajátítás során nagyrészt állami, illetőleg községi erdővé lett. Magánkézen levő erdő alig van.) Még egy adat: a megye kereken 40.000 családfőjéből 25.000 olyan kiscgazda, akinek saját birtoka nem éri el az 5 holdat, sőt a 4 holdat is alig; megérthetjük, hogy mit jelent a 32.000 közbirtokossági tagnak a közös vagyon jövedelméből való részesedés lehetősége.

Ezek a számok természetesen nem pontosak, már csak azért sem, mert az agrárreform, de a mindennapi élet is állandóan változtat rajtuk. Az azonban vitathatatlan tény, hogy a hargitaalji székek családtagokkal együtt kereken 100.000 főnyi magyar földművelő lakos-

ságának mindennapi kenyerét, legalább is felerészben, e közvagyon jövedelméből, valamint az ott teljesített munkából kell megkeresnie. A közös vagyonból nemcsak fajutalék jár, – illetve kellene, hogy járjon, de amint látni fogjuk, már alig jut belőle, – hanem a fa feldolgozásával kapcsolatos munkaalkalom is, a kézi munka épen úgy, mint a fuvarozás és a közös legelőn való legeltetési jog. Egyéb mellett az állattenyésztés korszerű fejlesztésének kérdése, de még a mai kezdetleges színvonalon való megtartása is, a közbirtokosságok ügyével együtt áll vagy bukik.

A helyzet hasonló a többi székelylakta megyében is, de ott mégis inkább akad magánkézen levő középbirtok, s így a közbirtokosságoknak távolról sincs akkora, a megye egész gazdasági felépítését megszabó jelentősége, mint nálunk. Mindezekhez járul az a tény, hogy megyénkben most vágják az utolsó jelentékenyebb, eladható fátömegeket: 1–2 év múlva lekerül az utolsó számottevő fenyőerdő is a havasokról, a fűrészüzemeket leszerelik, a fakereskedők elmennek, mi pedig maradunk kopár hegyoldalainkkal, rossz legelőinken még rosszabb marháinkkal és a közbirtokosságokra kivetett hallatlanul magas adók terhével és egyéb köztartozásokkal.

EZEK ELŐREBOCSÁTÁSA UTÁN a közbirtokosság fogalmával kell tisztába jönnünk. A közbirtokosság tulajdonképpen nem közbirtokosság, hanem *közös* birtokosság, *több gazdának közösen használt magánvagyon*. Semmi köze az államhoz, községhez, egyházi vagy más közvagyonhoz, hanem épen olyan magánvagyon, mint bárkinek az egyéni birtoka. Csak az a különbség, hogy nem osztották fel egyes személyek között, hanem többszáz magánember a tulajdonosa, akik a jövedelem felett bizonyos meghatározott arányban osztozkodnak. A székely közbirtokosság – ellentétben az úrbéri birtokossággal – sohasem volt földesúré vagy másé, hanem *ősfoglalás*, amely századokon át szállott apáról fiúra, épen úgy, mint az egyéni magánbirtok.

A közbirtokosságok jogi szervezetét, történelmi fejlődését Dr. Pál Gábor írta meg ezelőtt tíz esztendővel a *Magyar Kisebbség*-ben. (1928 évi 4., 5. és 6. sz.) Dr. Pál Gábor ezt a tanulmányt abból az alkalomból írta, hogy Hodor Viktor közigazgatási vezérfelügyelő a belügyi és földmívelési minisztériumok megbízása alapján a közbirtokosságok ügyével foglalkozott és a kérdés megoldására három javaslatot tett: 1. az állam vegye át a közbirtokosságok kezelését (eddig ugyanis az erdőhivatalok csak erdészeti műszaki ellenőrzést gyakoroltak); 2. a közbirtokossági vagyonok osztassanak fel az egyes tagok között; 3. sajátíttassanak ki ama község javára, amelyben a tagok laknak. Mondanunk sem kell, hogy mind a három „megoldás” a közbirtokossági vagyonok teljes megsemmisítését jelentené. Nem akarjuk ismételni a Dr. Pál Gábor által előadottakat, s így csupán annyit jegyzünk meg, hogy akár állami, akár községi kézbe adnák a közbirtokosságokat, az épen annyi volna, mintha valakinek az egyéni magánbirtokát vennék el és adnák oda az államnak vagy a községnek. De egyáltalán szükség van-e erre – kérdezzük magunktól – amikor a közbirtokossági jövedelem felett már így is csaknem egészen az állam, illetőleg a község rendelkezik.

A három ajánlott „megoldási módozat” közül a közvagyonnak az egyesek közötti felosztása az egyetlen mód, amelyet elméletben, első pillantásra, esetleg el lehetne fogadni. Ez azonban gyakorlatilag keresztülvihetetlen. Eltekintve a szerfölött nagy költségektől, amelyek – egészen bátran állíthatjuk – a vagyon teljes értékét felémésztenék, hiszen százezer hektárnál többet kellene csak megyénkben felmérni, parcellázni. De aztán képzeljük csak el, hogy mit jelentene a székely kiscsajának, ha kapna a Hargita tetején vagy a Békás patak völgyében 100 négyszögöl erdőt és 50 négyszögöl leelőt s ezzel szemben ki volna zárva a községhez közelebb eső leelők használati jogából, s a téli tüzelő fáját 30–40 km. távolságról kellene haza hordania! Az ősök annak idején jól tudták, hogy miért nem osztották fel az erdőket és havasi legelőket egymás között, s miért csak a szántóföldeket és kaszálókat. Ezen a mai technikai fejlődés sem tudott változtatni. *Ezeket a területeket másképp, mint közösen használni, nem lehet.* A közösségen belül aztán mindenki az egyéni birtoka után járó *arányjog* szerint osztozik a jövedelmen.

A KÖZBIRTOKOSSÁGOK közgazdasági és gazdaságtörténeti szerepe nyilvánvalóvá teszi a Fodor-féle javaslatok tarthatatlanságát. Jól tudjuk természetesen, hogy az e fajta okoskodás nem közgazdasági és gazdaságtörténeti megfontolásokból táplálkozik, *más* indokai vannak. A földreform után és a mai adózási rendszer mellett azonban ezek a *nem gazdasági indokok* teljesen érthetetlenek. Előbb egy közbevetett mondatban jeleztük, most részletezően be is mutatjuk, hogy a helyzet alakulása folytán mennyire nem a közbirtokosság a közbirtok hasznélvezője. A földreform áldatlan hatásait most mellőzzük, bár még ma sem tudják közbirtokosságaink, hogy tulajdonképpen mennyit is sajátítottak ki vagyonukból s még ma is felvetődik néha egy-egy „agrárügyi” hullám, a hajdani zavarok késő következményeként. Az adó-kérdést fontosabbnak látjuk s időszerűsége nagyobb is a földreformmal kapcsolatos bajokénál.

Mindenekelőtt szögezzük le, hogy ha az adókiadó közegek a tényleges jövedelem alapján vetnék ki az adókat, nem lehetne semmi kifogásunk ellene. Arra nem is gondolunk, hogy az egyenes adók törvénye alapján a birtokosok házi szükségletére kiosztott famennyiség teljes adómentességét élvezzen, vagy arra, hogy az erdészeti kódex rendelkezései értelmében rendes üzemterv szerint kezelt erdőknél az állami adó a felére szállíttassék le. Meg volnánk elégedve azzal, hogy ha az adóhivatalok a szabályszerűen megkötött, felettes hatóságok által jóváhagyott, és a pénzügyigazgatóság által rendesen illetékezett erdőeladási szerződéseket figyelembe vennék, és ezek alapján vetnék ki az adót. De nem ezt teszik, hanem általuk kitalált összehasonlítások alapján, másutt fekvő és egészen más értékesítési viszonyokkal bíró erdő eladásánál hallott árat vévén alapul a tényleges érték 2–3-szorosa után vetik ki az adót. Felhajtásával aztán nem igen várnak. A földadót az erdő kitermelésének előhaladásával egy bizonyos arányban kellene beszédeni, ezzel szemben felhajtják a szerződés megkötése után mindjárt, amikor a kitermeles még meg sem kezdődött. Ahhoz, hogy fellebbezni lehessen, le kell tenni bírói

letétbe az egész kivetett adót. A fellebbezéseket pedig húzzák hónapokon át, mialatt – mi sem természetesebb – a fa értéke, a termelési viszonyok és értékesítési lehetőségek egészen megváltoznak.

De az adóhivatal után jön az erdőhivatal s erdőkezelés, erdőőrzés, erdészeti személyzet fizetéséhez, természetbeni javadalmához való hozzájárulás, üzemtervek készíttetése, stb. S ha legalább őriztetné az erdőhivatal az erdőket úgy, ahogy kell. De minden erdőőrzési járulék mellett lopják az erdőket, s a közbirtokosságok maguk kénytelenek külön erdőőri személyzetet tartani a „hatósági” mellett. Az üzemterveket pedig folyton készíttetni kell, ha már régen elkészítették, akkor is. Hiába van az erdőgondnokság főnöke az üzemterv elkészítésével megbízottak között, hiába vállalt kötelezettséget arra, hogy jóvá is hagyatja felsőbb helyeken azt, amit elkészített, s a közbirtokosság drága pénzen kifizetett, alig telik el 10 év az üzemterv elkészítése után, már újra van szükség, mert az előbbi vagy csak 10 évre szól, vagy az agrárreform utóhullámai lesepertek egy darabot a közbirtokossági vagyomból, esetleg visszagarasztottak hozzá egy kis darabkát, de a terület megváltozott s ezért újra kell kezdeni az egészet. Súlyos százezreket fizettek ki a közbirtokosságok üzemtervekre s ma sem tudják, hogy az elkészített üzemterv jó-e, vagy újra lesz szükség a közeljövőben? A vágterületeket az üzemterv a legtöbb esetben csak 10 évre jelöli ki, akkor revidálni kell az egészet s ez megint tömérdek pénzbe kerül a közbirtokosságnak. Továbbá minden erdőeladásnál az eladó közbirtokosság köteles újraerdősítési biztosítékot letenni; a törvény megengedi, hogy ez állami értékpapírokban tétessék le; az erdőhivatalok azonban a papírok valóságos értékét veszik számításba, s nem a névértéket; és így tovább a nehéz és egyelőre megoldhatatlan kérdések hosszú sora következhetne. Menjünk azonban más területre...

Ha az adó- és erdőhivatalok követeléseit kielégítést nyertek, akkor az illető községek következnek a maguk követeléseivel és az ügyvédi perköltségek. Nem kell a Hodor-féle javaslat szerint községi vagyonná tenni a közbirtokosságok birtokát s amit az állami hatóságok meghagynak az erdők eladási árából, azt úgy is a község veszi el. Az egyik községben egyszerűen felfüggesztették a törvényesen megválasztott birtokossági vezetőséget, mert nem akart egy nagyobb összeget megszavaztatni a községben építendő állami iskola céljára. Kinevezték, az „időközi” bizottságot, s ez nyomban kért és kapott az erdőhivaltól 5 évi vágterületet előre, az egész fatömeget eladta négy millió lejért, s ezt az egész összeget az állami iskola építésére fordította. Nem tudhatni, hogy legalább az adót kifizették-e belőle; meglehet, hogy az a birtokosság nyakán maradt. A másik közbirtokosság 600,000 lejért adott el egy vágterületet, – rendszer évi vágter – melyből kb. 300,000 lejt a község vitt el községháza építésére. A többin az adó- és erdőhivatal osztozkodtak, de úgy, hogy az erdőhivatal még így sem kapta meg mindazt, amit követelt, s most nem akarja kiadni a vágási engedélyt a kérdéses erdőre a közbirtokosság vevőjének. Akárhány olyan többszázezerlejes eladás van, amelyből a birtokosság egy lejt sem lát, mind elviszik mások.

A KÖZBIRTOKOSSÁGOK erdeinek kitermelése kétféle módon történik s a vágterület fatömegét vagy egy tételben adja el a birtokosság, lábon az erdőben, szabályszerű nyilvános árverésen, esetleg szabad kézből valamely szövetkezetnek, vagy kiosztja az erdőben a birtokosság tagjai között, azok arányjoga szerint. Természetesen mindkét esetben csak az üzemterv szerint esedékes vágterület termelhető ki, adható el vagy osztható fel s a földművelésügyi minisztériumhoz tartozó erdészeti felügyelőség csak kivételesen engedélyez rendkívüli vágterületet. Minden esetben az erdőhivatal készít hivatalos becslést a kitermelésre kerülő fatömegről, az árverést ez hirdeti ki és vezeti, szabaddkézből való eladáskor pedig jelen van a szerződés megkötésénél, sőt a legtöbb vételári részlet kifizetése is az erdőhivatalban történik, az adóhivatal képviselőjének jelenlétében. Ha pedig a fatömeg a birtokos tagok között kiosztásra kerül, akkor az erdőhivatal nem adja ki a vágási engedélyt, amíg a közbirtokosság vezetősége nem igazolja, hogy tartozásait mind az adó-, mind az erdőhivatalnál rendezte.

Általában az erdők túlnyomó része eladás útján értékesítődik, mert távolabb van a községektől. Csak egy kisebb része az, amelyet kiosztanak a birtokosok között. Az egy tömegben eladott erdőknél a birtokosság nem szavatol a fatömegnek sem mennyiségéért, sem minőségéért a vevővel szemben, az erdészeti becslés tehát csak közelítő jellegű. Mindazonáltal az árat ennek alapján állapítják meg, s így megtörténik sokszor, hogy jóval több fát kap a vevő, mint amennyit megfizetett. Ezen másképen nem lehet segíteni, mint úgy, hogy a birtokosság az erdő levágása után, még ott a helyszínen, felméri az egész fatömeget s a szerződésben kiköti előre, hogy a vevő köteles a ténylegesen talált mennyiség után fizetni. Ezt maguktól is megteszik az erdőkitermelő szövetkezetek, de más vevő alig. Sok ezer köbméter fa ment így el, minden ellenérték nélkül a közbirtokosságok erdeiből. Pedig hogy ez lehetséges, arra példa a Lazarea-i birtokosság, amely különben a vármegye legjobban vezetett közbirtokossága. Húsz év óta mindig felméri az eladott, s a vevő által levágott fát – még ott az erdőben. Sőt arra is találtak módot, hogy ennek a felmérésnek költségét a vevőre hárítsák, amennyiben az eladási szerződésben köbméterenkint 2 lejt külön felvettek erre a célra.

A tagok között kiosztásra kerülő fatömeget az erdőhivatal megbecsüli, s az egész mennyiséget azután a közbirtokosság vezetősége osztja ki a birtokosok között az arányjog szerint. Ha például az évi vágterület becslési eredménye 1000 köbméter és van 500 birtokossági tag, különböző arányjogokkal, akkor van, aki 1–2, van aki 10–20 köbméter fát kap, az átlagos 2 köbméterből. A kapott fát azután mindenki maga vágja le az erdőben és hozza haza a saját állataival. Igen sokszor megtörténik természetesen, hogy valakinek a saját gazdaságában otthon nincsen szüksége a fára s eladja azt valamelyik fakereskedőnek. Sőt az is megtörténik, hogy valakinek nincsen saját igásállata, s akkor a fát lábon adja el az erdőben. Ebből aztán különböző bonyadalmak származnak, s a szövetkezeti központ, a birtokosságok vagyongelügyeleti hatósága, ezért nem akarja megengedni a tagok részére történő kiosztást. Pedig, amint a fentiekből

láttuk, a birtokossági tag ma már legfeljebb a kiosztott fából jut valami jövedelemhez. Az egytömegben eladott fatömegek értékét mind szétszedik mások, ritkán esik meg ma már, hogy a befolyt pénzből a birtokos tagok kapjanak valamit. A kiosztott fa után úgyszólván fizetnie kell a birtokos tagnak az u. n. „rovatal”-t adóra, erdészeti járulékokra, stb., hiszen enélkül nem kapja ki a fáját, de a fa vágásával, befúvarozásával legalább munkaalkalomhoz jut és keres valamit. Különben is, ha a rovatalt kifizette, az a fa az övé, az ő magántulajdona, amivel azt csinálhat, amit akar.

Az értékesítés szempontjából azonban van egy nagy baj és pedig az, hogy az erdőhivatal nem akkor adja ki a kiosztásra kerülő vágterületet, amikor a gazda ráér erdőlni, amikor a fakitermelésnek különben is ideje van, tehát télen, hanem nyár közepén, szénakaszálás vagy aratás idején. Azt pedig nem lehet kívánni egy valamire való gazdától, hogy akkor menjen fájáért az erdőbe, amikor kaszálni vagy aratni kell, vagy amikor éppen szánt-vet az állataival. Ha idejében, télen fogják kiadni a kiosztandó vágterületeket, átlagosan 2–3 köbméter épületfát és 3–4 szekér tűzifát számítva 1–1 birtokosra, ami nem sok, de a közelebb fekvő, „haza hozható” erdőből több nem is jut átlag, akkor mindenki ki fog menni az erdőbe a saját fája után, levágja és haza hozza. Hogy aztán deszkát vágat-e belőle, vagy kifaragja saját házának, istállójának, csűrének építéséhez, vagy pedig beviszi mint gömbfát valamelyik fakereskedő udvarára, abba beleszólni nem lehet, azt mindenkinek a saját egyéni viszonyai szabják meg. Hiszen miből csináljon pénzt a gazda, hogy lábbelit, gazdasági szerszámot vegyen, adót fizessen, ha nem a fából, az azon végzett munkájából, a fuvarból, amikor 3–4 hold földjén annyi sem terem, hogy a pusztáig kenyérre elég legyen?

Legújabbban még ezt a kis fajtalékot is újabb terhekkel rótták meg, amennyiben minden szekér fára külön bárcát kell kiváltani az erdőőrnel, darabonként 5 lejért, amiből 2 lej a bélyeg.

A KÖZBIRTOKOSSÁG VEZETŐSÉGE az öttagú igazgatóság és a 10–12 tagból álló felügyelő bizottság, a „tanács”. Ezeket a közgyűlés három évre választja. A közgyűlésen – kettő szokott lenni évenként, tavasszal és ősszel, – a járásbíró elnököl, s ő veszi fel a jegyzőkönyvet. (Egy legújabb, 1938 májusában kiadott királyi dekrétum szerint ezt a hatáskört a prefektus veszi át, aki a költségvetések jóváhagyását is eszközli, amely eddig a Szövetkezeti Központ hatáskörébe tartozott.) Súlyos tévedések okozója az, hogy a járásbíró legtöbbször nem tudván magyarul, nem érti a tárgyalásokat, vitákat és a hosszú vitatkozások eredményét csak néhány sorban említi a jegyzőkönyvben. A közgyűlések határozatai ellen viszont ugyanahhoz a járásbíróhoz lehet fellebbezni, s ő dönt afelől, hogy az általa iratott jegyzőkönyvben foglaltak ellen a fellebbezés indokai megállanak-e vagy sem, s hogy a jegyzőkönyvben foglalt közgyűlési határozatok a törvénnyel vagy alapszabályokkal nem ellenkeznek-e. Tehát végeredményben saját magát bírálja felül, további jogorvoslatnak helye nincs.

Az 1935. évi április 6.-i hivatalos lapban jelent meg a szövetkezeti törvény, amely a közbirtokosságok felett az ellenőrzés és fel-

ügyelet jogát az Irányító, Szervező és Ellenőrző Szövetkezeti Központra ruházza. Semmi közelebbi részletezés nincs azonban a törvényben arról, hogy ez a felügyelet és ellenőrzés miben áll és meddig terjed, hogyan gyakorlandó? Így azután a kiküldött felügyelők sokszor beleavatkoznak olyan dolgokba is, amelyek nem tartoznak hatáskörükbe. Például a birtokosságok ügyviteli nyelvébe, könyvelési rendszerükbe, könyvelők alkalmazásának kérdésébe, igazgatóságokat függesztenek fel (mint a fentemlített iskola-ügyben) beleszólnak a költségvetések összeállításába, az esetleg még fennmaradó tiszta jövedelem hováfordításába, stb. stb. El kell ismernünk azonban, hogy némely esetben védelmére keltek a birtokosságnak, fakereskedők, ügyvédek túlzott követeléseivel, általában magánosokkal szemben, – de az adó- vagy erdőhivatal túlkapásaival szemben még egyszer sem védték meg a közbirtokosságot, legfeljebb jótanácsot adtak. Ez azonban még nem segítség.

A helyzet sok esetben odáig fajult, hogy a birtokosságnak ugyanabban az ügyben a járásbíró, az erdőhivatal és a Szövetkezeti Központ más és más rendelkezést adott. Melyiket kell most már teljesítenie? Pontosan meg kell határozni és törvénnyel körülírni mindenik hatóságnak a hatáskörét, mert lehetetlen 3–4 úrnak engedelmeskedni egyszerre. De elintézésre vár a közbirtokosság és szövetkezeti mozgalom kapcsolatának kérdése is. A közbirtokosság és a szövetkezet között igen nagy különbség van, s nem lehet a kettőt egy kalap alá vonni, mint azt a Szövetkezeti Központ teszi. A szövetkezet szabad társulás, meghatározott üzletrészek befizetése után jön létre, kimondottan kereskedelmi tevékenység céljából, a közbirtokosság pedig ősidők óta apáról-fiúra öröklődött magánbirtok, mint bármelyik mezőgazdasági föld, ház vagy egyéb ingatlan, csak több tulajdonosa van, akik a vagyont közösen kezelik és azt fel nem oszthatják, csak annak jövedelméből részesülnek. A közbirtokosság sohasem alakult meg, mert mindig volt, mióta székelyek élnek itten, sohasem fizetett be senki alaptőkét, részjegyet, régebben nem is ellenőrizte senki, a közös birtokosok használták saját belátásuk szerint. Jövedelméből a községi és közterheket is viselték régebben, amíg a múlt században a községet különválasztották tőle. (Tehát a közbirtokosságából lett a községi vagyon és sohasem fordítva!)

A HAVAS a multban nem sokat jelentett, értékévé csak akkor lett, amikor letarolták legelőként. A vasut kiépítésével azonban a helyzet tökéletesen megváltozott. Amikor a Ghimes-i vasút 1896-ban, a a felcsík-gyergyói pedig 1907-ben elkészült, egyszerre a szegény havasalji megyékben nagy mozgás támadt, fakereskedők jöttek, hatalmas gyárak épültek s hosszú vagon sorok kezdtek szállítani a faragott fát, deszkát s egyéb fatermékeket – ki a megyéből. A nép sehogysem volt felkészülve erre; adta a fát, ahogy vették, nem nagyon nézte, hogy nem visznek-e el többet, csak pénzt akart látni. Közbirtokosságaink vezetősege is tájékozatlanul himbálózott ide-oda a fakereskedők, az erdészeti és adóügyi paragrafusok s nem utolsó sorban a saját fajtabeli irigyek áskálódása között.

A nagy tájékozatlanságnak és ügyetlenségnek aztán itt vannak

a gyümölcssei. Ciuc-megyében a háboru óta évenként legalább 150 ezer köbméter fenyőfa került le a havasokról. Ha a fa értékét lábon az erdőben, csak 100 lejnek vesszük, akkor is 15 millió értékű volt ez a famennyiség. Legalább 15 milliót jelent az, amit a fa megmunkálása és fuvarozása keresetként hozott s mondjuk 15 millió, ami adóba és erdészeti illetékbe ment el évenként. Hatalmas összeg és vajjon mennyi maradt meg tényleg és mennyit vesztegetett el népünk perlekedésre, áskálódásra, feljelentésre, fellebbezésre? Kiszámíthatatlan: nagyon sok közbirtokosság igen szép kultúrházat épített, apaállat-istállókat emelt, drága tenyészállatokat vásárolt, adakozott a templom és iskola javára, szövetkezeteket és gazdaköröket létesített, de vajmi kevés ez az érték ahhoz, amit könnyelműen elvesztegettek.

A megfontoltság időszakának kell tehát bekövetkeznie. A hét bő esztendő a vége felé tart. Maholnap alig lesz valamire való fatömegünk, amely eladható s amelynek kedvéért gyárakat lehet üzemben tartani. Nagy körültekintésre és vigyázatra van szükség, hogy a közvagyon további elértéktelenedését feltartóztatni lehessen.

Néhány tapasztalati tényt egyszerű szavakkal a következőkben összegezhünk:

1. Ne engedjünk eladni egy vágterületet sem, tartsuk meg azt, ami még megvan arra, hogy évenként gazdáink megkaphassák a házi kitermelésre szánt fajutalékukat.

2. A gazda 2–3 köbméter fájáért maga menjen az erdőbe, hozza haza és dolgozza fel. Ha pedig értékesíteni akarja, vigye be a vevő udvarára, ne eresszük a fakereskedőt az erdőbe, mert neki a fűrészgyára udvarán van a helye.

3. Tegyük pontot a régi dolgok után, intézzük el végérvényesen a függő ügyeket.

4. A közbirtokossági vezető 1–2000 lej fizetésből megélni nem tud, szavazzassék meg tehát nagyobb fizetés, akkor idejét s munkáját inkább a közös ügynek áldozhatja s nem kényszerül a „mellékes”-ből hasznot hajtani s ezáltal visszaélést visszaélésre halmozni.

5. A vezetésben alapelv az ügymenet folyamatossága. Ez azonban lehetetlenné van téve azáltal, hogy az egyik vezetőség a másikat váltja, a választásokat fellebbezés követi s bevett szokás ott ólálkodni a járásbíróság folyosóján – személyi ügyben.

6. A vezetés másik alapelve a bizalom. Ma az a közvélemény, hogy a közbirtokossági vezetésből csak meggazdagodni lehet. A vezetők részéről becsületesség, a tagok részéről választási körültekintés oldhatja meg a bizalmatlanság folytán előállott huzavonát.

7. A vezetés harmadik alapelve a lelkiismeretesség. A mai birtokossági vezetők azt gondolják magukról, hogy ha egyszer megválasztatták, akkor ők már mindent tudnak, amit tudniok kellene s „ha Isten hivatalt adott, akkor ész is ad hozzá”. A helyzet pedig az, hogy nap-nap után tízezer és százezer lejes károk érik a birtokosságot, mert nem tudják a vezetők, hogy mi a teendő. Akkor aztán van futkosás ügyédhez, mérnökhöz, könyörgések az adóhivatalnál, erdőhivatalnál, – pedig a legtöbb dolgot el lehetett volna ke-
rültni, csak tudni kellett volna, hogy mi a teendő idejében.

Sürgős belső reformokra van szükség közbirtokosságaink életében. A fenti néhány pont a legfontosabb elveket adja. A gyakorlatot mindjárt a vezetőségi kérdéssel kapcsolatosan lehetne kezdeni. Lehetőleg a régi előjáróságot kellene megválasztani mindenütt kétszer-háromszor egymás után, mert az valamennyire tudja már, hogy melyek a teendői. Ha pedig új előjáróság jön, a régi legalább egy fél évig maradjon mellette, dolgozzon vele együtt, s tanítsa meg a teendőkre. Ha pedig valamelyik csakugyan rossz fát tett a tűzre, azt nem elég kidobni a „hivatal”-ból, hanem felelősségre kell vonni s egész vagyontát zár alá venni. Az örökös gyanúsításoknak s folytonos leváltásoknak ezzel egyszersmindenkorra vége szakadna.

Saját erőink azonban nagyon gyengék, ha ezeket meg is szívleljük. Reméljük azonban hogy országunk új alkotmánya lehetővé fogja tenni a közbirtokossági ügyeknek megfelelő gyökeres rendezését is. A szövetkezetektől teljesen függetlenül*, de azok unióinak mintájára, egy külön hivatalos szerv létesítendő, mely az összes székelyföldi közbirtokosságok ügyeit intézi. Ez a szerv az összes közbirtokosságok részvételével, képviselével alkotandó meg és kimondottan hatósági jelleggel ruházandó fel. Törvényhozási úton meghatározandó pontos hatásköre, a bírósághoz, erdészeti és gazdasági hivatalokhoz való viszonya és köteletségévé kell tenni, hogy a birtokosságokat mind magánosok, mind esetleges hatósági túlkapások ellen megvédelmezze. Akkor még lehet reményünk arra, hogy közbirtokosságaink továbbra is meg fognak felelni annak a hivatásnak, amelyet őseink szántak nekik s vigyázni arra, hogy a legszegényebbnek is jusson valami, segíteni azt, aki családot akar alapítani és előbbre vinni azt, aki szorgalmasan dolgozik.

FODOR PÁL

*) Az 1938 június 23-i új szövetkezeti törvény a közbirtokosságokat kiveszi a Szövetkezeti Központ felügyelete alól. (Szerk.)